

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІ ӘКІМШІЛІГІ
АДМИНИСТРАЦИЯ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

ТАРИХШЫЛАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ КОНГРЕСІ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОНГРЕСС ИСТОРИКОВ
NATIONAL CONGRESS OF THE HISTORIANS

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯ КЕҢІСТІГІ:
ҚАЗІРГІ ЗАМАН МЕН ДАМУ КЕЛЕШЕГІ» атты**
Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
международной научно-практической конференции
**«РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН И ЕВРАЗИЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО:
СОВРЕМЕННОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ»,**
посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан

WORKS
of the international scientific-practical conference
**«THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE EURASIAN SPACE:
THE PRESENT AND THE FUTURE DEVELOPMENT»**
dedicated to the 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan

II бөлім • часть II • part II

АСТАНА
2016

ӘОЖ 94(574)(063)

КБЖ 63.3(5Қаз)

Қ18

Бас редактор: Сыдықов Е.Б. - Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры, т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі

Редакция алқасы:

Молдажанова А.А. – п.ғ.д., профессор, оқу ісі жөніндегі проректор

Қамзабекұлы Д. – ф.ғ.д., профессор, әлеуметтік-мәдени даму жөніндегі проректор

Айтмағамбетов Д.Р. – ректордың аппарат жетекшісі

Пауло Ботта – профессор, Аргентина

Жеребцов И.Л. – т.ғ.д., профессор, Ресей

Гюрер Гульсевин – т.ғ.д., профессор, Түркия

Садықов Т.С. – т.ғ.д., профессор, тарих факультеті деканы

Көмеков Б.Е. – т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі

Дүкенбаева З.О. – т.ғ.д., профессор, Еуразиялық зерттеулер кафедрасының меңгерушісі

Алпысбес М.А. – т.ғ.д., профессор

Бердагулова С.К. – т.ғ.к., доцент

Абдрахманова Г.С. – т.ғ.к., доцент

Сыздық С.Қ. – магистр, оқытушы

Редакция алқасының көзқарасы мақала авторларының пікірімен сәйкес келуі міндетті емес.

Мнение авторов публикаций не обязательно должно совпадать с мнением редакционной коллегии.

The opinion of the authors of publications do not necessarily coincide with the views of the editorial board.

Қ18 «Қазақстан Республикасы және Еуразия кеңістігі: қазіргі заман мен даму келешегі» атты Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның мақалалар жинағы, II б. 435 б. / Жалпы ред.бас. Е.Б. Сыдықов. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы.

Труды Международной научно-практической конференции «Республика Казахстан и евразийское пространство: современность и перспективы развития», посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, часть II. 435 стр. / Под ред. Е.Б.Сыдыкова – Астана: Издательство ЕНУ им. Л.Н.Гумилева.

Works of the international scientific-practical conference «The Republic of Kazakhstan and the Eurasian space: the Present and the Future Development», dedicated to 25th anniversary of Independence of Kazakhstan, part II. 435 p. / edited by E.B. Sydykov – Astana: Publishing house of L.N. Gumilyov Eurasian National University.

ISBN 978-9365-31-794-1

Жинақта 2016 жылдың қазан айының 20 күні Астана қаласында Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде өткен Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары берілген. Мақалалар автордың редакциясымен жарияланды.

В сборнике представлены труды международной научно-практической конференции, посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, прошедшей в ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. Астана, 20 октября, 2016 г. Материалы публикуются в авторской редакции.

The collection contains the works of the international scientific-practical conference dedicated to 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan, which was held at the L.N. Gumilyov ENU. Astana, October 20, 2016. Materials are published in author's version.

ISBN 978-9365-31-794-1

ӘОЖ 94(574)(063)

КБЖ 63.3(5Қаз)

МАЗМҰНЫ

СЕКЦИЯ – 1. ЕЖЕЛГІ ДӘУІРДЕН ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢГЕ ДЕЙІНГІ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТІ / ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА КАЗАХСТАНА С ДРЕВНЕЙШИХ ВРЕМЕН ДО НАШИХ ДНЕЙ

Абдрахманова Г.С., Каратаев О.К. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА	3
Абдрахманова К.К. ТОРГОВЛЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫМИ ТОВАРАМИ В ГОРОДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА В 1950-1970-е ГОДЫ	6
Абуев К.К. СИБИРСКОЕ ХАНСТВО В КОНТЕКСТЕ КАЗАХСКО-РУССКИХ ОТНОШЕНИЙ (историография проблемы)	9
Азмұханова А.М. ЖӘДИДТІК ОҚУ ЖҮЙЕСІНЕ КӨШУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ЕҢБЕГІ.	14
Азнина К.А. ҚОЙЛЫБАЙ БАҚСЫНЫҢ КҮЙ ӨНЕРІ МҰРАСЫ	19
Алибек С.Н., Косанбаев С.К. ОПИСАНИЕ ТРАДИЦИОННОГО УКЛАДА ЖИЗНИ И БЫТА КОЧЕВЫХ КАЗАХОВ ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ (НА ПРИМЕРЕ Н.ЗЕЛАНДА, Н.КАЛМАКОВА, Г.И.СПАССКОГО И Б.ЮЗЕФОВИЧА)	21
Алпысбес М.А. ШЕРУШІ БАЙТАЙЛАҚ БАТЫР ТУРАЛЫ ТАРИХИ-ШЕЖІРЕЛІК ДЕРЕКТЕРДІҢ ТАҒЫЛЫМЫ	24
Альжанова Э.Е. КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНОЕ ДЕЛО КАЗАХСТАНА В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА	30
Амрина М.С. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДАЛАЛЫҚ ОБЛЫСТАРЫН ЗЕРТТЕГЕН Ф.А. ЩЕРБИНА ЭКСПЕДИЦИЯСЫНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУ ТАРИХЫ	32
Анасова А.Б. МЕРЗІМДІ БАСПАСӨЗ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША XIX ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫ МЕН XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ТОРҒАЙ ОБЛЫСЫНЫҢ МӘДЕНИ-РУХАНИ ДАМУЫ	41
Арапов Ж.М. ҚАЗАҚ ЭТНОСАЯСИ БІРЛЕСТІГІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ НАЙМАН ТАЙПАСЫНЫҢ ОРНЫ	43
Ахметшина Г.У. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ КИІМІНДЕГІ ОЮ-ӨРНЕК	47
Базылхан Н. ТЮРКО-МОНГОЛЬСКИЕ ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ФАКТОРЫ (VII–XIV ВВ.) (этносемантические проблемы погребально-поминальных комплексов)	51
Балгабаева Г.З. РАЗВИТИЕ ВОЕННОГО ДЕЛА НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА В ПЕРИОД ЗАРОЖДЕНИЯ КОЧЕВНИЧЕСТВА	57
Балыкова А.М. БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ӨңІРІНДЕГІ МЕДИЦИНАЛЫҚ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ ДАМУ ТАРИХЫНАН (XX ҒАСЫРДЫҢ I ЖАРТЫСЫ)	60
Баширова А.М. МЕЧЕТИ И МЕДРЕСЕ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ	62
Баязитова Р.Р., Дукенбаева З.О. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ КҮРЕС МӘСЕЛЕЛЕРІ	63
Бекмагамбетова М.Ж., Бекмагамбетов Р.К. ОСВЕЩЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ НАЧАЛА XX ВЕКА В АКАДЕМИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ: ПАРАЛЛЕЛЬНАЯ ДЕМОСТРАЦИЯ	68

Беспалинов А.Т. К ИСТОРИИ ПРОИСХОЖДЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ИССЫКСКОГО ХОЛОДНОГО ОРУЖИЯ АКИНАК В СРАВНЕНИИ С ОСТАЛЬНЫМИ НАХОДКАМИ	71
Біләлова Г.Д. ТАСМОЛА АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІНІҢ АҢ СТИЛІ	77
Брынза Т.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕДУЩИХ ТИПОВ МАТЕРИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ЭПОХИ СРЕДНЕЙ БРОНЗЫ УРАЛО-КАЗАХСТАНСКИХ СТЕПЕЙ	80
Бурлуцкая (Банникова) Е.В. ОРЕНБУРГСКИЕ КУПЦЫ ДЕЕВЫ В РУССКО-АЗИАТСКИХ КОНТАКТАХ XIX ВЕКА	83
Дауконова Р.Т., Рамазанова Ф.С. НАУЧНОЕ ОПИСАНИЕ КРАЯ В МАТЕРИАЛАХ ДЕЯТЕЛЕЙ СЕМИПАЛАТИНСКОГО ПОДОТДЕЛА ЗАПАДНО-СИБИРСКОГО ОТДЕЛА РУССКОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА	86
Джуманиязова Н. Х. ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ КАЗАХСКОГО НАСЕЛЕНИЯ В КОНЦЕ XVIII-НАЧАЛЕ XX ВВ. (НА МАТЕРИАЛАХ ОРЕНБУРГСКОЙ ГУБЕРНИИ)	89
Дүкенбаева З.О., Қоскеева Ә.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЛТ-ТІЛ МӘСЕЛЕСІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҚЫРЛАРЫ	93
Dukenbayeva Z.O., Shabambayeva A.G. ABOUT THE RESEARCH OF AKZHAN MASHANOV IN THE ANCIENT HISTORY OF KAZAKHSTAN	96
Елтай А. ҚАЗАҚ ЖҮЗДЕРІНІҢ ПАЙДА БОЛУ МӘСЕЛЕСІ	98
Ерболова А.Е. ИСТОРИЯ ИЗУЧЕНИЯ ТРУДОВ ИБН-ФАДЛАНА В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	100
Ерменбаева Г.К. ВКЛАД ТУРГАЙСКОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО КОМИТЕТА В ИЗУЧЕНИЕ ФОЛЬКЛОРА	104
Есимова Ж.К. МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ПЕРИОД ОСВОЕНИЯ ЦЕЛИННЫХ И ЗАЛЕЖНЫХ ЗЕМЕЛЬ	107
Вонора G. L., Habdulina M.K. INSCRIBED VESSELS AND SILVER ARTEFACTS FROM SOUTHERN KAZAKHSTAN IN THE SECOND HALF OF THE 1 ST MILLENNIUM BC	111
Жанақова Н.Т. ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫНЫҢ ТАРИХИ МАҢЫЗЫ	118
Жанғалиев У.К. ҚЫПШАҚТАР ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ	121
Жаркенова А.М. КЕҢЕСТІК ОДАҚ ДӘУІРІНІҢ 50-80-ЖЖ. СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ НЕГІЗГІ ЭТНИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІГІ	124
Жаркенова А.М., Жардемова А.А. САРАЙШЫҚ - ЕЖЕЛГІ ҚАЛАНЫҢ ҰЛЫЛЫҒЫ	129
Жауымбаев С.У. ҚАРҚАРАЛЫ ӨңІРІН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ЗЕРТТЕУ	131
Жумабаева Ж.К. ПРОБЛЕМАТИКА КАЗАХСТАНСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА(1920-1990)	135
Жұмабаева Ж.К. «САРАЙШЫҚТЫҢ КРЕМЛІ» МӘСЕЛЕСІ: АҢЫЗ БЕН АҚИҚАТ	138
Ибадуллаева З.Ө. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҚҰРАМЫНДАҒЫ СУНАҚТАР	142

Исенов Ө.И. «МӘДЕНИ МҰРА» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ЖАРИЯЛАНҒАН ТАРИХИ ЕҢБЕКТЕР ХАҚЫНДА	144
Искакова К.Ы., Оразаев С. Б. «ОТАНДЫ ҚОРҒАУДА» ГАЗЕТІ – ЛЕНИНГРАД МАЙДАНЫ ЖАУЫНГЕРЛЕРІ ӨМІРІНІҢ АЙНАСЫ	147
Исмаилов С.С., Бисембаева А.К. СТАНОВЛЕНИЯ И ЖИЗНЕННЫЕ ОРИЕНТИРЫ Ч.ВАЛИХАНОВА	149
Кабульдинов З.Е. «РАЗНОЕ ПРОИСХОЖДЕНИЕ» ИЛИ ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ПОЛИЭТНИЧЕСКОГО КАЗАХСТАНА (к вопросу о реализации «Доктрины национального единства Казахстана»)	152
Кабылбекова Б.Т. НАУЧНАЯ И ТВОРЧЕСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ КАРЛАГА: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	157
Кабылтаева С.К. РОЛЬ КАЗАХСКИХ ХАНОВ И БАТЫРОВ В ОХРАНЕНИИ ЦЕЛОСТНОСТИ КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В БОРЬБЕ ПРОТИВ «ДЖУНГАРСКОЙ АГРЕССИИ»	159
Каиржанов А.К. ТАМГОВАЯ ТЕОРИЯ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ДРЕВНЕТЮРКСКОГО РУНИЧЕСКОГО АЛФАВИТА	162
Калыш А.Б. К ВОПРОСУ ОБ ЭТНИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЕ РАЗВОДОВ В АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ	167
Карибекова М.Е. ҰЛТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ЗИЯЛЫЛАР ҚЫЗМЕТІ	169
Касенов Е.Б. К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ	173
Козаченко Е.А. ЖИЛИЩНО-БЫТОВАЯ ПОВСЕДНЕВНОСТЬ ЛЮДЕЙ В 70-х ГОДАХ XX ВЕКА НА ПРИМЕРЕ УСТЬ-КАМЕНОГОРСКА	176
Крыкбаева С.М. ӨНЕРДЕГІ РӘМІЗ ҰҒЫМЫНЫҢ МӘДЕНИ МАЗМҰНЫ	178
Кусаинова Ж.Д. ДВИЖЕНИЕ КЕНЕСАРЫ КАСЫМОВА: ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	181
Кушкумбаев А.К. ИСТОРИЧЕСКАЯ СЕМАНТИКА ТЕРМИНА «ЗОЛОТАЯ ОРДА»	184
Қабықаев Е.Ж. КЕҢЕСТІК КЕЗЕНДЕГІ ЗАЙСАН АУДАНЫНЫҢ МӘДЕНИЕТІ	188
Қашқымбаев А. ЕГЕМЕНДІК ПЕН ТӘУЕЛСІЗДІК ТАРИХЫНДАҒЫ ЕЛЕУЛІ КЕЗЕҢ	191
Қуандық Е. ИНДУСТРИЯЛАНДЫРУДЫҢ ЗАРДАПТАРЫ	193
Мағзумова А.С. ЖАЙЫҚ ҚАЛАШЫҒЫ ТЫҢ ДЕРЕКТЕРДЕ	201
Мажитов С.Ф. ФЕНОМЕН «ЭПОХИ ПЕРЕМЕН» И НАЧАЛО СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА (1985-1999 гг.)	204
Макашева А.С. ФОРМИРОВАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ: ЭКСКУРС В ИСТОРИЮ	207
Малыбаева Б.С. ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА В ЦЕНТРАЛЬНОМ КАЗАХСТАНЕ В 1920-30-ЫЕ ГОДЫ	210
Маутканова А.Т. ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ В 1999 – 2016 гг.	213

Молдабай Талғат КӨНЕ ТҮРІК ЖАЗУЫ ТАҢБАЛАРЫНЫҢ СЕМАНТИКАСЫ ЖӘНЕ АВТОХТОНДЫҚ НЕГІЗДЕРІ	215
Мурат Уали ТРИ КЛАНА, ТРИ ЧАСТИ, ТРИ ЖУЗА	219
Мусабекова Р.М. О РЕПРЕССИРОВАННОМ ПИСАТЕЛЕ КАЗАХСТАНА (о писателе Ю. Домбровском)	221
Мусабекова У.А., Абилкасым М. ЭТНОКУЛЬТУРА ТЮРКСКИХ НАРОДОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ТЮРКСКИХ ПАМЯТНИКОВ)	225
Мұхатова О.Х. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ТАРИХИ ОЙДЫҢ ДАМУЫ ЖӘНЕ МАХМҮД ҚАШКАРИ	227
Нуржанов А.А. КЕРАМИЧЕСКИЕ КОМПЛЕКСЫ ГОРОДИЩА КУЛАН	230
Оросхан Б. ТОРЕВТИКА ЖӘНЕ КӨШПЕЛІЛЕР ӨНЕРІ	235
Өтениязов С. ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТІ ТАРИХЫНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ	237
Pedraski M, Умиткалиев У.У., Айтбаев А.Б., Адельчанов К.С. ПОЛЬСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ОБЛАСТИ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОЛОГИИ	242
Петрич Л.В. МЕТОДЫ РАБОТЫ ПО ЛИКВИДАЦИИ НЕГРАМОТНОСТИ НЕРУССКИХ НАРОДОВ ОРЕНБУРЖЬЯ В 1920-1930-Е ГОДЫ	244
Рамазанова Ф.С., Балапанова Э.М. ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РУКОВОДСТВА МОДЕРНИЗАЦИЕЙ КУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ КАЗАХСТАНА (20-30 ГГ. XX В.)	247
Рахимбекова А.К., Ботаева З.Ф. ВКЛАД П.И. РЫЧКОВА В ИЗУЧЕНИЕ КАЗАХСТАНА: НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ	250
Рахимбекова А.К., Садвакасова С.У. ИЗ ГЛУБИНЫ ВЕКОВ: ИСТОРИЯ И ЗНАЧЕНИЕ НАГРАД	252
Сабитов Ж.М. ДЖАМИ АТ-ТАВАРИХ КАДЫРГАЛИ ЖАЛАИРИ КАК ИСТОЧНИК О ЖИЗНИ УРУС-ХАНА	255
Садвокасова З.Т., Султанова А. ПУБЛИКАЦИИ ПО ПРОБЛЕМЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПАРТИЙНО-СОВЕТСКОЙ НОМЕНКЛАТУРЫ	258
Садыков Т.С., Жакиянова А.Н. ҚАЗАҚТЫҢ АУЫЗША ТАРИХЫНЫҢ ҰЛТ ТАРИХЫН ЗЕРДЕЛЕУДЕГІ РӨЛІ	261
Сайлаубаева Н.Е. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ӘСКЕРИ ӨНЕРІ	263
Сейтказина Қ.О., Тұрсынбек Ж.Қ. ҰЛЫ АҒАРТУШЫ ШОҚАН УӘЛИХАНОВ ӨМІРІНІҢ БЕЛЕСТЕРІ	266
Сейткалиев М.К., Буранбаев Р.Н. ИССЛЕДОВАНИЕ СВЯТИЛИЩ ПОЛУОСТРОВА ТУПКАРАГАН В 2015 ГОДУ	268
Сембаева Ә. ЕЖЕЛГІ ДӘУІРДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИЕТІ	270
Сураганова З.К. НЕМАТЕРИАЛЬНОЕ КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ КАЗАХСКОГО НАСЕЛЕНИЯ ЗАРУБЕЖНОГО АЛТАЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	272
Сыздыкова А.М. ОРГАНИЗАЦИЯ ГОРНОГО ДЕЛА В ПРОШЛОМ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ	276

Сыздық С.Қ. ЖАҢА ДЕРЕКТЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ	278
Танатарова Ж.Т., Кенжебаева С.Е. ИДЕЙНАЯ КОНСОЛИДАЦИЯ МУСУЛЬМАН В ДО-РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ПЕРИОД	281
Тастекова Г.Б. 1920-шы ЖЫЛДАРЫ ҚАЗАҚ ЖЕРІ ШЕКАРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН АНЫҚТАЛУЫ МӘСЕЛЕСІНІҢ ТАРИХНАМАСЫ	287
Ташагыл А., Акмадиева Г.П. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ ТАРИХЫ	290
Тлеугабұлов Д.Т., Свиридов А.Н. ТОПОГРАФИЯ ПОСЕЛЕНИЙ РАННЕГО ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА САРЫАРКИ	293
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шагирбаев М.С. ШІЛІКТІ ҚОРЫМЫНДА 2016 Ж. ЖҮРГІЗІЛГЕН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ (бастапқы хабарлама)	297
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шагирбаев М.С. АЛАКӨЛ АЙМАҒЫНДАҒЫ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ҚАЛА МӘДЕНИЕТІ	304
Тұлбасиева С.К. XIX-XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАР ЖАЙЫНДАҒЫ ОЙ-ПІКІРЛЕРДІҢ ДАМУЫ	308
Түлекова М.К. ЕГЕМЕНДІК ЖЫЛДАРДАҒЫ КӨШІ-ҚОН	312
Туменова Л.Е. XIX Ғ. ҒАЛЫМДАР, САЯХАТШЫЛАР, ЭТНОГРАФТАРДЫҢ БӨКЕЙ ХАНДЫҒЫ ТАРИХЫНЫНА ҚАТЫСТЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІ	315
Зәкенұлы Т. ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІНІҢ АРҒЫ БАСТАУЛАРЫ	319
Үмітқалиев Ұ.Ұ. Ә.М. ОРАЗБАЕВТЫҢ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖҮРГІЗГЕН ЗЕРТТЕУЛЕРІ	327
Хабдулина М.К. НОВЫЕ ПОДХОДЫ В ИЗУЧЕНИИ ПРОБЛЕМ РАННЕСРЕДНЕ-ВЕКОВОЙ АРХЕОЛОГИИ САРЫ-АРКИ	332
Шаймердинова Н.Г., Төрбекова С.М. КӨНЕ ЖӘНЕ ОРТА ҒАСЫР ЕСКЕРТКІШТЕРІНДЕГІ КӨСЕМШЕ ФОРМАЛАРЫНЫҢ ДАМУЫ	335
Шаймуханова С.Д., Баймағамбетова Ж.М. ПРОБЛЕМА ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ К ВОССТАНИЮ 1916 ГОДА В СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИОГРАФИИ	338
Шахаман З.Б. ЭТНОДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ (1999-2016 ГГ.): КРАТКИЙ ОБЗОР	340
Шойбекова А.С. РАҚЫМЖАН ҚОШҚАРБАЕВТЫҢ ЕРЛІГІ ТУРАЛЫ 1945-1960 ЖЫЛДАРДАҒЫ ПАЙЫМДАУЛАР	344
Шыныбеков Б.Ш. ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАҒЫ ТҮРМЫС-ТІРШІЛІКТЕГІ ҚАЗАҚ ҚЫЗДАРЫ МЕН ӘЙЕЛДЕРІНІҢ ОРНЫ	346
Ыбырайхан М.Ы. СІБІРЛІК КӨПЕС С.А. ПОПОВТЫҢ ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕН ЗАУЫТ ІСІ	350
СЕКЦИЯ – 2. ҰЛЫ ДАЛА ЕЛІ ЖӘНЕ Л.Н. ГУМИЛЕВТІҢ ЕУРАЗИЯЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАРЫ / СТРАНА ВЕЛИКОЙ СТЕПИ И ЕВРАЗИЙСКИЕ ВЗГЛЯДЫ Л.Н. ГУМИЛЕВА	
Айтмағамбетов Д.Р. ҰЛЫ ДАЛА ЖӘНЕ Л.Н. ГУМИЛЕВТІҢ ЕУРАЗИЯЛЫҚ КӨЗҚАРАСЫ	354
Арапов Ж.М. ГУМИЛЕВТІҢ КӨШПЕЛІ ЖӘНЕ ТҮРКІ ХАЛЫҚТАР ТАРИХЫНА ЗЕРТТЕЛУ КӨЗҚАРАСЫ	356

Әлібек С.Н. Ә.Н.БӨКЕЙХАНОВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТҮРМЫСЫ МЕН МӘДЕНИЕТІН СІПАТТАУ	358
Байбулсинова А.С. ҰЛТ ЖОСПАРЫ – ҚАЗАҚСТАНДЫҚ АРМАНҒА БАСТАЙТЫН ЖОЛ	360
Байбулсинова А.С., Серикова Л.С. ҰЛЫ ДАЛА ТАРИХЫ: ЗАМАНАУИ ТАНЫМ	362
Бикенов А.Х. Л.Н.ГУМИЛЕВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ КӨНЕ ТҮРІК ҚОҒАМЫНА ТӘН БІЛІК ИНСТИТУТТАРЫ	367
Болатұлы Нұржан «ҚАЗАҚ ЕЛІ САЯСАТЫ – ТЫНЫШТЫҚ ҒАМ ТҮРАҚТЫЛЫҚ КЕПІЛІ: ТАРИХИ-ФИЛОСОФИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ»	370
Бүлекбаев С.Б., Алямова З.А. К ВОПРОСУ ВКЛАДЕ НОМАДОВ В МИРОВУЮ ЦИВИЛИЗАЦИЮ	373
Жақия М.Қ. КАРЛАГ - ҚАЗАҚТЫҢ ҚАСІРЕТІ ...	376
Искакова К.Ы., Елтай Ақтан Л.Н. ГУМИЛЕВТІҢ ПАССИОНАРЛЫҚ ИДЕЯСЫ МЕН ЭТНОГЕНЕЗ ТЕОРИЯСЫ ЭТНИКАЛЫҚ ТАРИХТЫ ЗЕРТТЕУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ	379
Кабылтаева С.К., Комарова Дамира ЕВРАЗИЙСКИЕ ИДЕИ ЛЬВА НИКОЛАЕВИЧА ГУМИЛЕВА И СОВРЕМЕННОСТЬ	382
Кала Н.С. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	384
Кенжебай Р.Н. Сейдахметова Г.Т. ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН АЙМАҒЫНДА ТУРИЗМ САЛАСЫН ДАМУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕРІ	386
Любичанковский А.В. ЭТНОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕТЕРМИНАНТА ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ВМЕЩАЮЩИЙ ЛАНДШАФТ В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ ЭТНОГЕНЕЗА Л.Н. ГУМИЛЕВА	390
Номогоева В., Раднаева Э.Л. СТАНОВЛЕНИЕ БУРЯТСКОЙ НАУКИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРАЗИЙСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ	392
Оловинцов А.Г. «ИГО» ИЛИ ТОЛЕРАНТНОСТЬ НА ПРИМЕРЕ СУЩНОСТИ КАСИМОВСКОГО ХАНСТВА В XV-XVII ВЕКАХ	396
Өмірбекова Ж. КӨШПЕЛІЛЕРДІҢ ЭТНОЭКОЛОГИЯЛЫҚ ДӘСТҮРЛЕРІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ДЕҢГЕЙІ	400
Пилипчук Я.В. ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА КАРЛУКСКОГО ДЖАБУЯТА	404
Radnaeva E., Talgatbek M., Dukenbaeva Z. AKZHAN AL - MASHANI IS A RESEACHER OF THE GREAT STEPPE CIVILIZATION	407
Рахимбекова А.К. ЭТИКА ДИАЛОГА МЕЖДУ НАРОДАМИ: НА ПРИМЕРЕ «ЛЕСА» И «СТЕПИ»	410
Сакенов Д.Ж. ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ МОДЕЛЬ ГЕНДЕРНОГО ВОСПИТАНИЯ КАЗАХОВ	413
Серикова Л.С. ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СУВЕРЕНИТЕТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	417
Сыздықов С.М., Смағұлов Н.Б. КҮЛТЕГІН ЖАЗБАСЫНДАҒЫ ЕЖЕЛГІ ТҮРІКТЕРДІҢ «МӘҢГІ ЕЛ» САЯСИ МАНИФЕСТІ	419
Шалдарбекова А. К ВОПРОСУ О ГЕОГРАФИЧЕСКИХ И ХРОНОЛОГИЧЕСКИХ РАМКАХ ДРЕВНЕТЮРКСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ	426

лингвостилистические взаимоотношения. Алма-Ата: Наука КазССР, 1989. С. 9-78.

6. Палладий (Кафаров). Си ю цзи или Описание путешествия на Запад // Труды членов Российской Духовной миссии в Пекине. СПб.: 1866. С. 260-434.

7. Плано Карпини. «История монгалов» // Путешествие в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. М.: Гос-ое изд-во географ. лит-ры, 1957. С. 23-83.

8. Пэн Да-я, Сюй Тин.«Хэй-да шилуэ (Краткие известия о черных татарах)», комментированные и исследованные Ван Го-вэем // Золотая Орда в источниках. (Собрание сведений, относящихся к истории Золотой Орды (улусу Джучи) из китайских и монгольских источников). М.: Наука, 2009. Т. III. С. 27-120.

9. Рашид ад-Дин. Сборник летописей. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1952а. Т. 1. Кн. 1. 219 с.

10. Рашид ад-Дин. Сборник летописей. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1952б. Т. 1. Кн. 2. 315 с.

11. Рашид ад-Дин. Сборник летописей. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1960. Т. II. 253 с.

12. Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков (Общетюркские и межтюркские основы на гласные). М.: Наука, 1974. 768 с.

13. Этимологический словарь тюркских языков (Общетюркские и межтюркские основы на гласные на буквы «Л» «М» «Н» «П» «С»). М.: Восточная лит-ра, 2003. 476 с.

14. Minorsky V. Tamim ibn Bahr's journey to the Uyghurs // Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 1948. Т. 12. Pt. 2. P. 275-305.

15. Buell P.D. Historical Dictionary of the Mongol World Empire. Historical Dictionaries of Ancient Civilizations and Historical Eras, No. 8. Lanham, Maryland, and Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2003. XIV+ 335 p.

Қабықаев Е.Ж.

КЕҢЕСТІК КЕЗЕҢДЕГІ ЗАЙСАН АУДАНЫНЫҢ МӘДЕНИЕТІ

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясында: «Біз өзіміздің ұлттық мәдениетіміз бен дәстүрлерімізді осы әралуандығымен және ұлылығымен қосып қорғауымыз керек, мәдени игілігімізді бөлшектеп болса да жинастыруымыз керек. Елдің дұрыс тандап алынған бағыты арқасында біз көптеген биіктерге - бүкпесіз ашық саясат жүргізуге, Қазақстанға ғана тән экономикалық даму жолына, игілікті әлеуметтік реформаларға - біздің мемлекетімізді айнытпай тануға игі ықпалын тигізіп отырған табыстарға қол жеткіздік. Бірақ басқа бір қабат - нәзік және сонымен бірге қыртысы қалың - рухани қабат бар, Қазақстан - тамыры терең жайылған ұлы тарихы бар ел екенін көрсете және дәлелдей отырып, дүниежүзілік аренада біз елімізді осы қабат арқылы паш етеміз» деп атап көрсетті [4, 18 б.].

1939 жылдан 1953 жылдар аралығында аудандық мәдени ағарту кәсіпорны, 1953 жылдың 30 маусымында Қазақ ССР Министрлер Советі шешімімен Зайсан аудандық мәдениет бөлімі құрылған. Өткен XX ғасырдың 80 жылдарында мәдениет бөлімінің ең бір көркейген кезеңі болды. Аудан бойынша 1 аудандық, 6 ауылдық мәдениет үйі, 17 ауылды жерде клуб, 9 қызыл отау, 14 автоклуб, 1 өлкетану мұражайы, 1 зағиптар клубы, 36 кітапхана болды. Аудан орталығындағы мәдениет үйі, өнерпаз жастардың басын біріктіретін, талантымен тамсантқан, оза шауып бәйге алған өнер саңлақтарын көрерменге, көпшілікке танытатын киелі орынға айналды [5, 4 б.].

1952 жылдары Ломоносов жетіжылдық мектебінде әртүрлі үйірмелер жұмыс істеді, бұл үйірмелердің жұмысы соңғы кезде едәуір жақсара түсті. Покровка жетіжылдық мектептегі әдебиет үйірмесіне 22 оқушы қатысады. Үйірме жұмысын мұғалім Сокпақбаева басқарды, мұнда бірлесіп кітап оқу, оқыған кітаптар туралы пікір алмасу үйірмедегілердің үйреншікті ісі болды. Сондай – ақ мектепте көркем өнерпаздар үйірмесі жұмысы да айтарлықтай. Бұл үйірменің мүшелері мектеп комсомол үйімінің көмегімен Ленин атындағы колхоздың колхозшыларына барып концерт көрсетті, сонымен бірге мектепте физкультура –спорт үйірмесіде ойдағыдай жұмыс жүргізуде [2, 120б.].

Осы жылдың сәуір айында Абай атындағы орта мектептегі әдеби үйірме жақсы жұмыс істеуде. Үйірмеге жоғарғы сынып оқушылары белсене қатынасады. Мұнда әртүрлі тақырыптардан лекция, баяндамалар жиі оқылып тұрады. Мысалы Абай Құнанбаевтың өмірі мен қызметі туралы 4 сынып оқушысы Ожықанов Мейрамхан баяндама оқыды, баяндама өте қызықты және мазмұнды болы. Тыңдаушылар өздерінің пікірлерін айта келіп, оқылған баяндамаға жақсы баға берілді.

Зайсан ауданының облысқа танымал болған театрдың бірі Халық театрына келетін болсақ. Ол

Зайсанда алғашқы колхоз, совхоз қазақ театры 1936 жылы құрылды. Соғыстан кейін 1938-1948 жылдар аралығында Өскемен қаласына орналасқан колхоз театры облыстық атқару комитетінің шешімімен 1948 жылдың 4 қыркүйегінде Зайсан қаласына колхоз-совхоз театры болып көшірілген. Ол бұрынғы мешіт, қазіргі милиция клубына орналасқан. Пьесалар дайындалып Шығыс Қазақстан, Семей өңірінің қазақ аудандарын аралап өнер көрсетті. Өкінішке орай бұл кәсіби театр 1953 жылы жабылып, группаның негізгі әртістері Семей қаласындағы театрға ауысты. 1960 жылы Қазақстан Республикасы бойынша көркем өнерпаздар үйірмесінің байқауы өткізіліп, жарыста үздік шыққан коллективке «Халықтық» атағын беру туралы шыққан қаулыға байланысты, осы атақты жеңіп алу үшін Зайсандық өнерпаздар үлкен дайындық жасап, талпыныс жасады. Басшылықта сол кездегі аупартком хатшысы Мұрат Дәуленов тікелей тізгінді ұстап, өз қолына алды. Соның нәтижесінде облыстық байқау қортындысында бірінші орынды иемденіп республикалық байқауға қатысуға жолдама алды. Зайсандықтар Алматыда «ТЮЗ» театр сахнасын атақты жазушы Ғ.Мүсіреповтың «Қыз Жібек» либреттосымен ашты. Көрермендер арасында отырған Ғабит Мүсірепов сахнаға көтеріліп, әртістерді құттықтап «Опера театрының әртістері Зайсанда жүр екен ғой» деп жоғары баға берді. 1960 жыл Зайсан өнерпаздары үшін творчестволық шырқау жылы болды. Республикалық байқау қортындысы бойынша «Халық театры» атағын жеңіп алды [1, 98 б.]..

Ең алғаш аудан бойынша Халықтық ұлт-аспаптар оркестрі құрылды, ол 1960 жылдары аудандық партия комитетінің хатшысы М.Дәуленов өнерлі жастарды аудандық мәдениет үйіне шоғырландыра білді. 1962 жылы Зайсан қаласында музыка мектебінің ашылуы, лай топырақпен бітеліп жатқан қайнар бұлақтың көзін ашқанмен бірдей болды. Бұл жылдар аудан өнерінің өркендеуінің рухани дамуы биік белеске көтерілді.

Өнерін Республикаға ғана емес шет елге Қазақ елін танытып келген Зайсан ауданының аспаптар оркестріне келетін болсақ. 1971-1972 жылдары СПТУ-19 училищесінің халық-аспаптар оркестрі облыстық байқауда I орынды иемденді (жетекшісі Қанағат Мұқанов). Ұйымшыл коллектив 1976 жылы халықтық атақ алу сайысына қатысып, көздеген мақсаттарына қолдары жетпеді. Арада он жыл өткен соң 1986 жылы ұлт-аспаптар оркестріне «Халықтық» атақ берілді. Осы халық оркестрі құрамында 40 өнерпаз тегін жолдамамен Болгария елінің София, Пловдив қалаларында (бұл сапарда оркестр жетекшісі болған Ризабек Құсыманов) өнер көрсетіп, табыспен оралды [4, 5 б.]..

Одан кейін ауданның экономикасын дамытып, мәдениетінің өсуіне, ауылдардың көркеюіне, ел тұрмысының жақсаруына, Зайсан ауданының Одаққа, республикаға, шетелге танылуына осы елдің тума азаматтары Ораз Кәкев, Шынар Кәкеева, Хафиз Матаев пен Рымхан Ғабдуллиндердің еңбегі ұлан-ғайыр. Ораз Кәкеевтің аты Ресейге дейін танылды. Зайсан облыстық партия комитетінің қызметін де атқарды. Екі мәрте Республика Жоғарғы Кеңесінің депутаттығына сайланды. Бүкілодақтық партия съезіне, конференциясына қатысты.

Халық ансамблі: 1974 жылы Зайсан халық театрының актері және режиссері, әнші Ораз Кәкеевтің басшылығымен құрылды. Концерттің бағдарламасы, өнер көрсету тәсілі республикадағы басқа коллективтерден өзгеше болды. Ансамбль мүшелері түрегеп жүріп жеке дауыста ән айтады, би билейді, бірлесіп өнер көрсетеді. Ән әнге, әр биге мазмұнына қарай көріністер жасалады. Ансамбльдің мұндай жетістікке жетуіне биші Райса Елеуованың еңбегі ерекше. Ораз екуінің пікірлерінің бір жерден тоғысуы, ақылдасып бір тоқтамға келуі үлкен нәтижеге берді. Ансамбль жетекшісі О. Кәкеевтің сұрауы бойынша ақын, сазгер Қ. Мұқановтың «Айнакөлі» өмірге келді. Ансамбль облыс жұртшылығын дүр сілкіндірді. Бірнеше мәрте лауреат атанды. Облыстық теледидар, газет, радио тегіс оң баға берді. Қанағаттың «Айнакөлі» Зайсандықтардың ән-ұранына айналды. 1993 жылы «Айнакөл» ансамблі «Халықтық» атақ алды. Мұндай жоғарғы атақ алу көптеген жылдардың жемісі екені даусыз [1, 136 б.]..

Зайсан ауданының мәдениеті дамыған соншалықты, ауылдарда да халық театры ашыла бастады. Соның бірі Дайыр халық театры: Бұл театрдың ірге тасы 1965 жылдан бастап қаланды. Дайыр ауылының жастары қатарынан 10 жылдан астам аудандық өнерпаздар байқауында бірінші орынды еншіледі. Шеберлік, ұйымшылдық көрсетумен танылған жастардың жұмысына сол кездегі партком хатшысы Құмарбек Ерболатовтың қамқорлығы ерекше еді. Шығыс Қазақстан облысы бойынша (Семей өңірі қосылғанда) ауылдық жерде бес халық театры болса, тұңғыш Халық театры атағы дайырлықтардың еншісінде. 1989 жылы мамыр айында Дайырлықтар «Халық театры» атағына ие болды [1, 109 б.]..

Тағы сол сияқты Жанұялық ансамбльдер құрылды. Зайсан ауданында 1970 жылдардың аяғында жауялық ансамбльдер пайда бола бастады. Солардың алғашқы қарлығышы «Смағұловтар ансамблі» болды. Ансамбльдің негізгі тірегі, ұйтқысы отағасы Смағұлов Қайлар. 1929 жылы Қуаныш ауылында

туған. 30 жылдан астам «Бесжылдық», «Гоголь», «Амнгелді» атындағы мектептерінде директор болып зейнеткерлікке шықты. Өнер Кәкеңе балауса кезінде серік болыпты. 4 класта оқып жүргенде ән олимпиадасына қатысып, халық әні «Қалқаны» айтып, облыстық байқауға жолдама алады. Талантты азамат домбыра, мондолин, баянды өзі ізденіп үйренеді. Балалары ер жете бастаған кезде жанұялық ансамбль құрып, халыққа өнерлерін паш етті. 1980-1981 жылдары аудандық бауқауда I орын, 1987 жылы Ұлы Октябрь социалистік революциясының 70 жылдығына орай ұйымдастырылған халық таланттарының бүкілодақтық екінші фестивалінде I орынды еншіледі. Бұл жетістіктері үшін бірнеше рет бағалы сыйлық, мақтау қағаздарымен марапатталды. Ауданда Смағұловтар жанұялық ансамблінен кейін Мұжығусуда Райовтардың, Айнабұлақта Жылқышыбаевтардың, Зайсанда Жағыпаровтар тағы басқа жанұялық өнерлілер тобы шықты [1, 144б.].

Киелі Зайсан жерінде талай өнер саңлақтары өмірге келді. Солардың бірі туған топырағында түлеп, балалық бал дәурені осынау жер жанатты, әр тасы мен мөлдір бұлағы, миуалы орман-тоғайы бойына әсем жыр боп құйылған, шабыт беріп шалқытқан шығыстың серісі, әйгілі әнші атанған Ораз Кәкеев. Ол 1937 жылы Зайсан ауданы, Кеңсай ауылында туған. Әнші, актер, режиссер, импровизатор, СССР Мәдениет Министрлігінің үздік қызметкері, Қазақстанға еңбегі сіңген мәдениет қайраткері. 1955 жылы М. Әуезов мектебінің орта класын бітіріп, кәсіптік-техникалық училищеге түсті. Сол жылы училище атынан республикалық әншілер конкурсына қатысып, жеңімпаз атанды (17 жаста еді). 1958 жылы әскери борышын өтеу үшін Белоруссияға Брест қамалына келеді. 1961 жылы Зайсан халық театрының режиссері болып, театрда көркемөнерпаздар өнерін дамытып, спектакльдер қояды. 1963 жылы Ақжар – Зайсан бірігіп, яғни екі аудан Республикалық конкурста жеңімпаз атанып, Мәскеуге жолдама алады. М. Әуезовтың «Қаракөзінде» - Сырым, Ш. Айтматовтың «Жәмиласында» - Оспан бейнелерін сомдады. Кремль сахнасында жасаған 2 образ да Мәскеу жұртшылығын дүр сілкіндірді. Осы еңбегі жоғары бағаланып, Қазақ ССР Жоғарғы Советінің «Құрмет» грамотасымен 23 жасында ардақталды. Кинофильмге түсті. 1970-1972 жылдары Марқа өңірінің өнерін көрсетіп, «Халық театры» атағын алуға көп тер төгеді. 1973 жылы Алматыдағы ішкі істер ансамбліне әнші болып үлкен табысқа жетіп, алғысқа бөленді. 1974 жылдан өмірінің соңына дейін (2002 жыл) Зайсан театрында режисер болды. «Айнакөл» ансамблін құрып, «Халықтық» атаққа жеткізді. 1974 жылы алғаш рет Зайсан өңірінде ұмыт болған ата-баба дәстүрін жалғап, жаңа салт «Беташар» жасады. Оны үнемі үйлену тойлардың бәрінде айтып, үгіттеп көптеген шәкірттеріне үйретті. 1973 жылы облыстық қазақша күреске қатысып, ауыр салмақтан 93 кг I орынды жеңіп алды. 1984 жылы Кенен Әзірбаевтың туғанына 100 жыл толуына орай өткізілген ақындар айтысында термеші ретінде бас жүлдені алды. 1987 жылы Мәскеуде өткен 15 республика қатысқан ән-би мерекесі фестиваліне қатысып, ВДНХ-ның медалімен және лауреат медалімен марапатталды. 1988 жылы мамырда Болгар Халықтық Республикасында қазақ ұлт аспаптар оркестрі құрамында ән салды (Пловдив, София қалаларында). 2001 жылы Қазақстан Президенті Н. Назарбаевтан алғыс хат алды [3, 95 б.].

1962 жылы Қазақстанның 40 жылдық мерейтойына арналған байқауларда Зайсан, Тарбағатай ауданының өнерпаздары облыста, республикада бірінші орынға ие болып, жюридің, Мәдениет министрлігінің ұйғаруымен Ақжар халық театры Москваға барып, Кремль театрының сахнасында өнер көрсетуге жолдама алды. Москвада қойылатын пьесаларды тандап алу, оны дайындауға көмек көрсетуге Ақжарға Кремль театрының бас режиссері Василий Беляков, Алматыдағы Мұхтар Әуезов атындағы мемлекеттік қазақ театрының бас режиссері, Қазақ ССР-інің өнеріне еңбегі сіңген қайраткер Асқар Тоқпанов, Қазақстан Республикасының қызметкерлері келді. Олар Кремль театрының сахнасында қою үшін Ленин сыйлығының лауреаттары Мұхтар Әуезовтың «Қаракөз», Шыңғыс Айтматовтың «Жәмила» атты пьесаларын көріп, оларды Москваға апаруды ұйғарды. Театр ұжымын дайындап, Москваға апару жұмыстары театрдың әуесқой әртісі, аудан мәдениет бөлімінің бастығы Кенес Байтоғасовқа, сол кездегі облыс мәдениет бөлімінің бастығы Оралбек Малдыбаевқа жүктелді. Көптен күткен қуанышты күнімізге жеттік. Мәскеудің Қазан вокзалында 25-қазан күні салтанатты түрде оркестр ойнап, гүл шоқтарын ұсынып, Кремль театрының режиссерлері Б. В. Беляков, П. П. Кабанов, КСРО халық әртісі Н. Д. Мордвинов, КСРО мәдениет министрінің орынбасары Н. М. Цветков құттықтау сөздерін айтып, құшақ жайып қарсы алды. Қазан айының 30-ы күні Кремль театрының шымылдығы Мұхтар Әуезовтың «Қаракөз» спектаклімен ашылды, келесі күні Шыңғыс Айтматовтың «Жәмила» пьесасы қойылды. Екі күнде де театрдың іші көрермендерге лық толды. Қарашаның екінші күні Зайсан, Ақжар әртістері Мәскеудің орталық телестудиясынан үлкен концерт көрсетті. Ораз Кәкеев, Совет Сәбиев, Кенес Байтоғасов, Мұқатай Абдуллин қазақ және орыс тілдерінде ән салды. Совет Сәбиев, Владимир

Романюк екеуі баянмен Полонез әнін орындап берді. Пьесалар, концерттер қойылып болғаннан кейін талғамы зор Мәскеудің өнер қайраткерлері, өнер қайраткерлері, өнер ғылымының докторы, профессор М. Л. Фридкина, КСРО мәдениет министрінің орынбасары Ақжар халық театры әртістердің өнерінен кем емес екендігін айтып, олардың іскерлігіне жоғары баға берді. Театр сыншысы И. Рамиева «Театр» журналында театр жұмысына терең талдау жасап, әртістердің өнерді өркендетуден болашағы зор екендігі туралы көлемді мақала жазды. Ақжар халық театры әртістерінің, режиссерлерінің, мәдениет қызметкерлерінің еңбектері жоғары бағаланып, 8 адам КСРО Мәдениет министрлігі коллегиясының шешімімен «Мәдениеттегі үздік жұмысы үшін» деген белгімен марапатталды. Қазақ КСР Жоғары Кеңесі Президиумының Жарлығымен 6 адам Қазақ КСР-інің Құрмет грамотасына ие болды. 10 адам облаткомның грамоталарымен марапатталды. Журналист Рамазан Сағымбеков пен Оралбек Малдыбаев «Ақжар-Москва» атты шағын кітапша жазды. Москваға барып, өнер көрсеткен әуесқой әртістердің көбі аудан, облыс басшыларының, мәдениет министрінің көмгімен консерваторияға, мәдениет, өнер мектептеріне түсіп, кәсіпқой әртістер, мәдениет пен өнер мамандары болып қызмет істеп жүр. Оралбек Малдыбаев, Тарбағатай аудандық партия комитетінің бұрынғы бірінші хатшысы, Өскемен қаласының, Ұлан ауданының құрметті азаматы.

Мәскеу сапарынан оралғаннан кейін Ақжар мәдениет үйінің мәдени бригадасы Қарасу, Ласты, Тарбағатай, Ақжар совхоздарының, Зайсан мәдениет үйінің мәдени бригадасы Ленин атындағы Освобождение колхоздары мен Кендірлік совхозының көптеген алыс мал жайылымындағы фермаларын аралап, малшыларға ойын-сауық көрсетті [3, 91 б.].

Әдебиеттер тізімі

- 1.Алтыбаев Қ. Атамекен Зайсан / Қ. Алтыбаев.- Өскемен : Реклама - Дайджест, 2006.- 505 бет.
- 2.Алтыбаев Қ. Зайсан асулары: Тарихи-публицистикалық очерктер. Б.Жапаров, Р.Түлкін, Б.Құдабаев, М.Байкөбекова. + Алматы: «Баспа», 1998. – 190 бет.
- 3.Қ. Алтыбаев Қ. / Зайсан / Қ. Алтыбаев. – Алматы 2008: - Елнұр баспа
- 4.Зайсан қаласы мұрағаты, 18 қор, 1 тізбек, 53 бөлімі
- 5.Зайсан қаласы мұрағаты, 132 қор, 1 тізбек, 10 бөлімі

Қашқымбаев А.С.

ЕГЕМЕНДІК ПЕН ТӘУЕЛСІЗДІК ТАРИХЫНДАҒЫ ЕЛЕУЛІ КЕЗЕҢ

Тарихтың қойнауында қалып, енді қайтып еленбестей болып көрінетін тарихи оқиғалар мен көріністер аз емес. Олардың біреулері - қарастырып, талдау жасаудың әлі уақыты жетпеген деген сылтаулармен назардан тыс қалып жатса, енді екіншілері - зерттеушілердің болжамына бағынбай, уақыттың талабына сай алдымызға оралып отыр. Олай болатын себебі, өткен тарихта қазіргі қоғамның бірлігі мен берекелігіне лайықты көріністер молшылық болатын болса, қазіргі уақыттарда адамдар мен мемлекеттер арасында байқалуы мүмкін ырың-жырындарға қарсы қоярлық құнды құралдарды өткен тарихтан табу – өмірдің талабы.

Қазақ халқының тарихында ерекше орын алған оқиғалардың бірі – осыдан бес жарым ғасыр бұрын тарихи саханаға шыққан - Қазақ хандығы.

А.П. Чулошников (1924 жылы Орынбор қаласында басылып шыққан «Очерки истории Казак-киргизского народа») «... под объединяющим и замиряющим влиянием степи и начала слагаться с середины ХУ в. казахская народность, как смещение и слияние самых разнородных племен и народов, правда, довольно еще не устойчивых в своем соединении, но уже по праву получивших национальное наименование» [1.С.112] – дей отыра, сол кездері Орталық Азиядағы саяси процестерге елеулі әсерін тигізген оқиғаның барысын төмендегідей түсіндіреді «... в начале ХУІ в., при первых преемниках Гирея и Джанибека, заметно усиливший себя новыми присоединениями кочевых племен восточной части Джагатайского улуса, она насчитывала уже более миллиона человек. И если, при первом своем хане Гирее, она еще находилась в некоторой зависимости от владетелей Могулистана, то теперь при его племяннике хане Касыме, от нее осталась одна фикция ... выросли и размеры занятой казахским союзом территории, распространившейся теперь в северо-западном направлении до Урала ...»